

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.132(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v6.2024.21>*А. С. Гуменюк**аспірант кафедри кримінального процесу**Національного університету «Одеська юридична академія»**orcid.org/0000-0001-5197-8939*

ДОПУСТИМІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Стаття присвячена аналізу проблематики використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, де відбулася перекваліфікація діяння на кримінальний проступок або нетяжкий злочин. У роботі акцентовано увагу на відсутності чіткого законодавчого регулювання досліджуваного питання, що ускладнює оцінку доказів, отриманих за допомогою негласних слідчих (розшукових) дій, призводить до різнобурдності судової практики. Висвітлено основні доктринальні підходи до оцінки допустимості результатів негласних слідчих (розшукових) дій у випадку зміни правової кваліфікації діяння – абсолютна заборона використання результатів таких слідчих (розшукових) дій, оцінка доказів за первинною кваліфікацією та казуїстичний підхід, який враховує специфічні обставини кожного кримінального провадження. Розглянуто аргументи прихильників кожного підходу, виявлено їхні переваги та недоліки, а також обґрунтовано доцільність застосування саме казуїстичного (гнучкого) підходу. У контексті застосовності гнучкого підходу особлива увага приділена необхідності аналізу широкого кола факторів, які впливають на допустимість результатів негласних слідчих (розшукових) дій після перекваліфікації. До таких факторів належать: обґрунтованість первинної кваліфікації; можливість отримання відомостей, які свідчили про необхідність перекваліфікації, до моменту проведення негласних слідчих (розшукових) дій; проведення інших слідчих (розшукових) дій та отримання доказів до зміни кваліфікації; часовий проміжок між проведенням негласних слідчих (розшукових) дій і перекваліфікацією; підстави для перекваліфікації; значення отриманих результатів негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення істини у кримінальному провадженні. Наголошено, що впровадження такого алгоритму сприятиме забезпеченню системного підходу до аналізу доказів, підвищенню об'єктивності та прозорості судових рішень, зменшенню ризиків формалізму й необґрунтованого виключення чи використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у випадку зміни правової кваліфікації діяння на менш суспільно небезпечне.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне провадження, негласні (слідчі) розшукові дії, перекваліфікація, допустимість доказів.

Humeniuk A.S. ADMISSIBILITY OF THE RESULTS OF COVERT SEARCH (INVESTIGATIVE) ACTIONS IN CASE OF THE RE-QUALIFICATION: PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE

The article is devoted to the analysis of the issues of using the results of covert search (investigative) actions in criminal proceedings where an offence has been re-qualified to a criminal misdemeanour or a minor crime. The article is focused on the lack of clear legislative regulation of the issue under study, which complicates the assessment of evidence obtained through covert search (investigative) actions and leads to heterogeneous case law. It highlights the main doctrinal approaches to assessing the admissibility of the results of covert search (investigative) actions in case of change of the legal qualification of an offence – absolute prohibition of using the results of such search (investigative) actions, assessment of evidence by primary qualification and a casuistic approach which takes into account the specific circumstances of each criminal proceeding. Arguments of the proponents of each approach are considered, their advantages and disadvantages are identified, and the expediency of applying the casuistic (flexible) approach is substantiated. In the context of the applicability of the flexible approach, special attention is paid to the need to analyse a wide range of factors which affect the admissibility of the results of covert investigative (detective) actions after re-qualification. These factors include: validity of the primary qualification; possibility of obtaining information indicating the need for re-qualification before conducting covert search (investigative) actions; conducting other search (investigative) actions and obtaining evidence before changing the qualification; time interval between conducting covert search (investigative) actions and re-qualification; grounds for re-qualification; significance of the results of covert search (investigative) actions for establishing the truth in criminal proceedings. It is emphasized that the introduction of such an algorithm will help to ensure a systematic approach to the analysis of evidence, increase the objectivity and transparency of court decisions, reduce the risks of formalism and unjustified exclusion or use of the results of covert search (investigative) actions in case of changing the legal qualification of an offence to a less socially dangerous one.

Key words: pre-trial investigation, criminal proceedings, covert search (investigative) actions, re-qualification, admissibility of evidence.

Постановка проблеми. Одним із практичних аспектів, який викликає серйозні дискусії у правозастосовній практиці, є вплив перекваліфікації кримінального правопорушення на допустимість доказів, зібраних у межах негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д). Так, на початкових етапах розслідування кваліфікація дій особи часто базується на припущеннях щодо наявності складу тяжкого або особливо тяжкого злочину, що й дає підстави для проведення НС(Р)Д. В той же час, подальший процес досудового розслідування й зібрані докази можуть свідчити про необхідність зміни кваліфікації діяння на кримінальний проступок або нетяжкий злочин, де можливість використання інструментарію більшості НС(Р)Д не передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України).

Оскільки нині у положеннях кримінального процесуального законодавства відсутні норми, які б передбачали правила й алгоритм дій при перекваліфікації діяння на менш суспільно небезпечний злочин чи проступок, постає питання про правомірність і допустимість результатів НС(Р)Д у таких випадках. Ця проблема набуває загальносистемного значення, адже відображає загрозу зловживань у процесі кваліфікації кримінальних правопорушень і потенційне викривлення мети кримінального судочинства, що й зумовлює необхідність ґрунтовного доктринального осмислення досліджуваного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці допустимості результатів НС(Р)Д при подальшій зміні правової кваліфікації діяння на менш суспільно небезпечне присвячені наукові напрацювання багатьох вчених, зокрема таких як Гловюк І., Крет Г., Панова А., Рогатюк І., Соколов О., Тішин М., Чупрікова І., Шило А. та інших науковців. Разом з тим, все ще лишаються невирішеними низка концептуальних проблем, які стосуються досліджуваного питання, що й зумовлює необхідність подальших наукових розвідок.

Метою статті є дослідження проблематики допустимості результатів НС(Р)Д при перекваліфікації кримінального правопорушення на кримінальний проступок або нетяжкий злочин.

Виклад основного матеріалу дослідження. У питанні можливості використання результатів НС(Р)Д у кримінальних провадженнях, де відбулася перекваліфікація діяння на кримінальний проступок або нетяжкий злочин, доктрина, як і судова практика, демонструє різні підходи. Акцентуючи увагу на позиціях науковців, варто відмітити існування принаймні трьох позицій щодо досліджуваного питання: 1) неможливість використання результатів НС(Р)Д у подальшому доказуванні; 2) оцінка результатів НС(Р)Д в межах первинної кваліфікації кримінального правопорушення; 3) казуїстичний підхід, де

рішення про допустимість чи недопустимість результатів НС(Р)Д у перекваліфікованому провадженні приймається на основі оцінки та беручи до уваги конкретні фактичні обставини кожного кримінального провадження. Варто уточнити, що йдеться про ситуації, коли отримані результати НС(Р)Д в цілому відповідають базовим критеріям допустимості (ініційовані та одержані належними суб'єктами, з належного джерела, з дотриманням належної процедури отримання й закріплення), а оцінити необхідно саме вплив перекваліфікації на допустимість таких результатів НС(Р)Д.

Вчені, які підтримують перший підхід, стверджують, що проведення й використання результатів НС(Р)Д у провадженнях щодо менш суспільно небезпечних кримінальних правопорушень прямо суперечить положенням КПК України, які чітко обмежують можливість застосування більшості таких заходів виключно для цілей розслідування тяжких й особливо тяжких злочинів. Науковці виступають за те, що недотримання процедурних вимог на етапі первинної кваліфікації діяння має автоматично виключати можливість використання отриманих доказів незалежно від подальших обставин кримінального провадження.

Так, Чупрікова І. наполягає на необхідності безальтернативного визнання таких доказів недопустимими та пропонує доповнити ч. 2 ст. 87 КПК України, яка визначає поняття та зміст категорії «недопустимі докази», пунктом, що окреслює неможливість використання результатів НС(Р)Д у провадженнях, де діяння було перекваліфіковано на менш тяжке [1, с. 138].

Подібної точки зору дотримується й Рогатюк І., який також вказує на те, що «правильним рішенням у цій ситуації буде не враховувати результати НСРД при прийнятті рішення у кримінальному провадженні. Адже згідно зі ст. 86 КПК України, недопустимий доказ, який отриманий не в порядку, встановленому законом, не може бути прийнятий при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення» [2, с. 274].

Хоча такий підхід має певну раціональність, проте він не позбавлений недоліків, які можуть мати суттєвий вплив на справедливість та ефективність кримінального провадження. Абсолютна заборона використання результатів НС(Р)Д у випадках перекваліфікації діяння створює ризик втрати важливих доказів, які можуть бути важливими для встановлення істини у кримінальному провадженні. Це особливо актуально у випадках, коли докази, отримані через НС(Р)Д, підтверджують факти, що суттєво впливають на доведення вини або невинуватості особи.

Крім того, така точка зору дещо не враховує чинні положення кримінального процесуального закону, зокрема ст. ст. 214 та 5. Так, норми

п. 5 ч. 5 ст. 214 КПК України чітко закріплюють необхідність внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань таких відомостей, як «попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність» [3]. Таким чином, законодавство визначає можливість змінювати кваліфікацію протягом розслідування залежно від виявлених обставин, адже на етапі внесення відомостей до реєстру органи досудового розслідування часто діють на підставі обмеженої інформації, тому неточності в первинній кваліфікації можуть бути об'єктивними та виправданими. Це забезпечує гнучкість і адаптивність процесу, дозволяючи оперативно реагувати на зміни в обставинах кримінального провадження, уточнювати кваліфікацію залежно від нових доказів і забезпечувати належну правову оцінку вчиненого діяння.

Відповідно до ст. 5 КПК України, яка стосується дії кримінального процесуального закону в часі, «процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями цього Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення» [3]. На підставі цього цілком логічним є висновок про те, що проведення НС(Р)Д у провадженні, яке було розпочато за ознаками виявлення правопорушення відповідної категорії – тяжкого або особливо тяжкого злочину, не дивлячись на подальшу перекваліфікацію, в цілому не суперечить положенням КПК України.

Враховуючи зазначене, підхід науковців, що підтримують точку зору про неможливість використання результатів НС(Р)Д у подальшому доказуванні, не є бездоганим і викликає сумніви щодо доцільності застосування в сучасних умовах. Насамперед, він надмірно формалізує процес оцінки допустимості доказів, зосереджуючись виключно на процедурних аспектах, а не на суті зібраної інформації. Це робить його малоприслужним для забезпечення справедливого і збалансованого кримінального провадження, адже використання такого підходу може призводити до ситуацій, коли докази, що є критично важливими для встановлення об'єктивної істини, автоматично визнаються недопустимими, навіть якщо їх отримання було обґрунтованим і відповідало потребам розслідування на момент проведення НС(Р)Д.

Прихильники другого підходу підтримують необхідність оцінки результатів НС(Р)Д за правилами первинної кваліфікації кримінального правопорушення, не дивлячись на подальшу перекваліфікацію діяння. Такий підхід ґрунтується на тому, що на момент ухвалення рішення про проведення НС(Р)Д кваліфікація діяння та кримінальна процесуальна діяльність здійснювалася на основі наявних на той час доказів й чинних для конкретних видів кримінальних правопорушень процесу-

альних норм. При цьому, перекваліфікація діяння на думку вчених не повинна ретроспективно впливати на законність уже здійснених процесуальних дій, адже це дозволяє зберегти важливі докази, отримані законним шляхом, що можуть бути ключовими для встановлення істини у провадженні.

Так, Гловюк І. наголошує, що визнання результатів НС(Р)Д у перекваліфікованих провадженнях недопустимими доказами є надто категоричним рішенням й «якщо на момент проведення негласної слідчої (розшукової) дії діяння було кваліфіковано як тяжкий або особливо тяжкий злочин, підстав для визнання відомостей, що отримані у результаті проведення цієї дії, недопустимими доказами, немає» [4, с. 547]. Панова А. вважає, що необхідно «виходити з наявності на момент проведення НС(Р)Д достатніх підстав для обґрунтованого припущення щодо вчинення особою діяння, яке кваліфікується відповідно до КК як тяжкий або особливо тяжкий злочин. Якщо такі підстави дійсно були наявними, фактичні дані, отримані в результаті проведення НС(Р)Д, можуть бути доказами» [5, с. 15].

Не дивлячись на те, що попередньо здійснений аналіз частково пояснює раціональність другого підходу, проте він також є занадто радикальним й одностороннім. Абсолютна орієнтація на первинну кваліфікацію діяння, не враховуючи обставини з огляду на які було здійснено подальшу перекваліфікацію, є так само занадто формалістичною, адже може призвести до не виправданої легітимації доказів у провадженнях, де попередня кваліфікація завідомо була хибною й здійснювалася саме з метою отримати докази за допомогою НС(Р)Д. Таким чином, як і у випадку першого підходу, орієнтація виключно на первинну кваліфікацію є недостатньою для досягнення належного рівня ефективності кримінального процесу й запобігання, при цьому, необґрунтованому втручанню у права і свободи людини.

Зазначене чітко демонструє, що належна оцінка допустимості результатів НС(Р)Д у кримінальних провадженнях, де було здійснено перекваліфікацію діяння на менш тяжке, вимагає більш гнучкого (адаптивного, казуїстичного) підходу, що враховуватиме саме фактичні й особливі для кожного провадження обставини, які зумовили перекваліфікацію. Зважаючи на раціональність такого підходу, значна частка науковців схиляються до необхідності оцінки допустимості або ж недопустимості таких результатів НС(Р)Д на основі низки обставин, що передували й зумовили перекваліфікацію.

Систематизуючи погляди науковців, які підтримують казуїстичний підхід, можна зауважити, що більшість вчених наголошують на необхідності встановлення факту «легітимості» первинної кваліфікації діяння як тяжкого чи особливо тяж-

кого злочину й дослідження тих обставин та документів, що стали підставою для перекваліфікації.

На думку Соколова О., «суд, вивчаючи зібрані матеріали, має звертати увагу на те, чи не було навмисно завищено ступінь тяжкості вчиненого злочину слідчим або прокурором з метою отримання дозволу на проведення НС(Р)Д» [6, с. 99]. Шило А. у цьому ж контексті пропонує покласти обов'язок доведення перед судом наявності обставин, що стали підставою для первинної кваліфікації злочину як тяжкого чи особливо тяжкого, на прокурора [7, с. 99–100]. Тішин М. стверджує, що у подібних випадках «треба оцінювати підстави для первинної кваліфікації, і таку оцінку має здійснити прокурор», а також пропонує вирішувати питання щодо допустимості результатів НС(Р)Д на основі з'ясування низки факторів (як то підстави для перекваліфікації, їх перевірка, обставини, що перешкоджали первинній кваліфікації) [8, с. 113–114].

Таким чином, казуїстичний підхід є перспективним напрямом у вирішенні питання про допустимість результатів НС(Р)Д у провадженнях, де мала місце перекваліфікація. Він дає змогу уникнути невиправданого формалізму, забезпечуючи об'єктивну оцінку процесуальних рішень у кожному окремому провадженні. Зокрема, акцент на аналізі фактичних обставин та документів, на основі яких здійснювалася первинна кваліфікація й проводилися НС(Р)Д, а також на встановленні об'єктивних підстав для перекваліфікації дозволяє створити необхідний баланс між забезпеченням прав сторін процесу та досягненням цілей кримінального провадження.

Відсутність чіткої законодавчої регламентації питання використання результатів НС(Р)Д у випадках подальшої перекваліфікації діяння негативно позначається й на судовій практиці, яка є дещо непослідовною – в одних випадках результати НС(Р)Д визнаються допустимими на підставі первинної кваліфікації діяння, тоді як в інших – аналогічні докази виключаються через подальшу зміну кваліфікації. Такий стан справ породжує сумніви в об'єктивності судового розгляду й підриває довіру до правової системи в цілому.

До 2020 р. різномірність практики у досліджуваному питанні була властива як для рішень судів першої та апеляційної інстанцій, так і для Верховного Суду, що чітко демонструється наступними прикладами:

– у постанові від 11.10.2018 р. у справі № 1-кп/754/73/16 вказано, що «судом апеляційної інстанції правильно встановлено, що негласні слідчі (розшукові) дії відповідно до ст. 246 КПК України можуть проводитись щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, але до суду стороною обвинувачення скерований обвинувальний акт, яким ОСОБА_7 висунує обвинувачення за ч. 1 ст. 368 КК України. Відповідно до ст.12 КК України,

злочин, передбачений ч. 1 ст. 368 КК України, є злочином середньої тяжкості, а тому результати негласних слідчих дій правильно визнані недопустимими доказами» [9; 10, с. 8];

– у постанові від 27.11.2018 р. у справі № 132/2210/15-к зазначено наступне: з матеріалів провадження зрозуміло, що 03.06.2015 р. внесено відомості до ЄРДР за заявою засудженого ОСОБА_3 про вимагання у нього молодшим інспектором відділу нагляду і безпеки цієї установи виконання покарань ОСОБА_2 неправомірної вигоди за правовою кваліфікацією – ч. 3 ст. 368 КК України. А оскільки НС(Р)Д проводились в межах кримінального провадження щодо тяжкого злочину (ч. 3 ст. 368 КК України), тому й порушень вимог ч. 2 ст. 246 КПК України, про які вказує в касаційній скарзі захисник, не встановлено [11].

01.04.2020 р. ККС ВС було прийнято постанову у справі № 607/15414/17, яка закріпила наступну правову позицію суду щодо проваджень, де після проведення НС(Р)Д кваліфікацію діяння було пом'якшено: «у разі здійснення перекваліфікації злочину з тяжкого або особливо тяжкого на нетяжкий, докази, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, можуть використовуватися в доказуванні за умови, що на момент отримання дозволу та їх проведення до Єдиного реєстру досудових розслідувань були внесені відомості про кримінальне правопорушення за попередньою правовою кваліфікацією злочину як тяжкого або особливо тяжкого. У таких випадках, відсутні порушення вимог ч. 2 ст. 246 КПК» [12; 13]. Така правова позиція в цілому лишається незмінною та послідовно застосовується у інших схожих справах, які розглядаються ВС, що підтверджується постановами від 29.03.2021 р. у справі № 554/5090/16-к [14], від 28.03.2023 р. у справі № 234/22081/19 [15].

Послідовність судової практики в цілому варто сприйняти позитивно, адже це сприяє передбачуваності судових рішень і зміцненню правової визначеності. Однак стандартизований підхід до використання результатів НС(Р)Д, без детального аналізу фактичних обставин кожного кримінального провадження, є недостатньо гнучким і не враховує індивідуальних особливостей конкретного провадження. Такий формальний підхід може призводити до хибних висновків, зокрема до визнання допустимими результатів НС(Р)Д у випадках, коли первинна кваліфікація була свідомо перебільшеною, або ж до виключення важливих доказів, зібраних у межах обґрунтованого та законного розслідування.

Таким чином, незважаючи на важливість єдності правозастосовної практики, варто зосередитися на більш адаптивному та казуїстичному підході до оцінки результатів НС(Р)Д, що дозволить забезпечити не лише правову визначеність, але

й об'єктивність прийняття рішень про допустимість / недопустимість таких результатів, нівелюючи ризики формалістичної позиції.

Важливим є дослідження судами усіх ланок тих фактичних обставин, за яких відбувалася перекваліфікація. Так, необхідно з'ясувати якими мотивами керувалися відповідні суб'єкти при відкритті провадження за певною статтею Кримінального кодексу України, чи були на момент початку досудового розслідування наявні відомості, що вказували б на необхідність кваліфікації вчиненого діяння за іншою нормою кримінального закону, чи свідчать дії сторони обвинувачення про навмисну початкову кваліфікацію вчиненого діяння за статтею закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає більш суворе покарання, тощо [16, с. 447].

Водночас, для дієвості такого підходу необхідно розробити чіткий алгоритм з критеріями оцінки обставин кримінального провадження, який стане орієнтиром у вирішенні питань, пов'язаних із допустимістю доказів, отриманих за результатами НС(Р)Д при перекваліфікації діяння на менш суспільно небезпечне.

Саме запровадження комплексного алгоритму дозволить забезпечити системний і всебічний аналіз кожного кримінального провадження, з урахуванням як юридичних, так і фактичних аспектів. Такий підхід сприятиме досягненню двох основних цілей: по-перше, мінімізації ризиків визнання допустимими доказів, отриманих із порушенням законодавчих норм або за відсутності достатніх підстав для проведення НС(Р)Д; по-друге, забезпеченню можливості використання доказів, які були отримані законно й обґрунтовано, незважаючи на подальшу зміну кваліфікації діяння.

Таким чином, задля забезпечення всебічної оцінки результатів НС(Р)Д у кримінальних провадженнях, де було проведено такі слідчі (розшукові) дії й відбулася подальша перекваліфікація діяння на менш суспільно небезпечне, вбачається за необхідне виходити з необхідності аналізу широкого кола наступних факторів, що впливають на допустимість таких доказів:

– *Підстави для первинної кваліфікації діяння як тяжкого чи особливо тяжкого* – необхідно встановити, які саме обставини, докази або їх сукупність слугували основою для початкової кваліфікації та внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань як тяжкого або особливо тяжкого злочину. Важливо визначити, чи були такі дії слідчого або прокурора обґрунтованими й базувалися на об'єктивних даних або ж кваліфікація була результатом суб'єктивного бачення сторони обвинувачення;

– *Можливість отримання відомостей, що свідчили про необхідність перекваліфікації, до проведення НС(Р)Д* – потрібно з'ясувати, чи існу-

вали відомості, які могли вказувати на менш тяжкий характер кримінального правопорушення, до проведення НС(Р)Д та чи використала сторона обвинувачення усі процесуальні можливості для отримання відповідних доказів (чи було допитано свідків, витребувано документи, проведено інші слідчі (розшукові) дії, результати яких могли вплинути на зміну кваліфікації);

– *Проведення інших слідчих (розшукових) дій та отримання доказів до моменту перекваліфікації* – у випадку, коли після початкової кваліфікації діяння як тяжкого чи особливо тяжкого злочину було проведено лише базові слідчі (розшукові) дії та НС(Р)Д, а згодом відразу здійснено перекваліфікацію на менш тяжке правопорушення, це викликає обґрунтовані сумніви щодо правомірності, об'єктивності та добросовісності первинної кваліфікації. Така ситуація може свідчити про те, що первинна кваліфікація була здійснена з метою створення формальних підстав для проведення НС(Р)Д, а не на основі реальної оцінки обставин і доказів;

– *Часовий проміжок між проведенням НС(Р)Д і перекваліфікацією* – тривалість періоду між первинною кваліфікацією діяння, проведенням НС(Р)Д та наступною перекваліфікацією може мати суттєве значення для оцінки правомірності та обґрунтованості дій сторони обвинувачення. Якщо між зазначеними етапами минув значний час, це може свідчити про те, що на момент проведення НС(Р)Д первинна кваліфікація була виправданою. З іншого боку, швидка перекваліфікація після проведення НС(Р)Д, особливо якщо це відбулося відразу після завершення негласних заходів, може викликати сумніви щодо обґрунтованості початкової кваліфікації. У такому разі помітним є ризик маніпулювання кваліфікацією як інструментом для проведення процесуальних дій, які були б недоступними у провадженнях за менш тяжкими суспільно небезпечними діяннями;

– *Підстави для перекваліфікації* – для всебічної оцінки необхідно з'ясувати, чи здійснювалася перекваліфікація на основі доказів, які об'єктивно вказували на необхідність зміни правової кваліфікації діяння, або ж вона стала наслідком розсуду слідчого чи прокурора, без посилання на нові обставини й отримані докази. Якщо перекваліфікація зумовлена нововиявленими доказами, що стали доступними лише після проведення НС(Р)Д (наприклад, показання, експертні висновки або інші матеріали, які впливають на правову оцінку вчиненого), це може свідчити про виправданість і обґрунтованість первинної кваліфікації. Натомість перекваліфікація, що здійснюється без посилання на відповідні обставини або виключно на основі розсуду сторони обвинувачення, викликає серйозні сумніви щодо добросовісності первинної кваліфікації;

– *Значення результатів НС(Р)Д для встановлення істини у кримінальному проваджен-*

ні – варто враховувати, чи є отримані результати НС(Р)Д критично важливими для доведення вини або невинуватості особи, а також їхню роль у встановленні об'єктивної істини у провадженні. Оцінюючи вагу таких доказів, необхідно з'ясувати, чи є вони єдиними доказами, що підтверджують обставини, які підлягають доказуванню, або ж доведення таких обставин підкріплюється іншими доказами.

Якщо результати НС(Р)Д є єдиним / головним джерелом доказової інформації, необхідно приділити особливу увагу оцінці обставин їх отримання, особливо у ситуаціях, коли відбулася подальша перекваліфікація діяння на менш суспільно небезпечне. Відповідно, якщо певні обставини підтверджуються сукупністю доказів, які відповідають критеріям допустимості, достовірності та достатності, ризик виключення результатів НС(Р)Д з процесу доказування зменшується, навіть у випадках подальшої перекваліфікації, оскільки такі результати виступають частиною ширшого комплексу доказової бази, що забезпечує встановлення істини у кримінальному провадженні.

Висновки. Аналіз існуючих у доктрині та правозастосовній практиці підходів до оцінки допустимості результатів НС(Р)Д при перекваліфікації діяння на менш суспільно небезпечне засвідчив необхідність запровадження казуїстичного (гнучкого) підходу, що враховуватиме фактичні обставини кожного провадження, зокрема підстави для первинної кваліфікації, обґрунтованість проведення НС(Р)Д, факт проведення інших слідчих (розшукових) дій до моменту зміни кваліфікації, часовий проміжок між проведенням негласних заходів і перекваліфікацією, а також значення отриманих доказів для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Запропонований алгоритм має значний потенціал для вдосконалення кримінальної процесуальної діяльності, адже його запровадження забезпечить системний і прозорий підхід до аналізу обставин отримання доказів, що сприятиме підвищенню об'єктивності та справедливості судових рішень. Такий алгоритм може бути ефективно використаний судами всіх інстанцій, органами досудового розслідування, а також прокурорами для визначення доцільності використання результатів НС(Р)Д у доказуванні. Крім того, він слугуватиме орієнтиром для сторони захисту у формуванні аргументів щодо можливості / неможливості використання таких доказів для доведення вини чи невинуватості особи.

Література

1. Чупрікова І. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 191 с.
2. Рогатюк І. Теоретичні, правові та практикологічні основи кримінальної процесуальної діяльності про-

курора у досудовому розслідуванні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 604 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2096> (дата звернення: 20.12.2024).

4. Гловюк І. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : монографія. Одеса : Юридична література, 2015. 712 с.

5. Панова А. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2016. 23 с.

6. Соколов О. Виконання оперативними підрозділами доручень слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 231 с.

7. Шило А. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 240 с.

8. Тішин М. Забезпечення прокурором допустимості фактичних даних, зібраних за результатами проведення слідчих (розшукових) дій : дис. ... докт. філос. : 081 – Право. Львів, 2024. 220 с.

9. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 11.10.2018 р. у справі № 1-кп/754/73/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77136486> (дата звернення: 21.12.2024).

10. Гловюк І. Практика Верховного Суду стосовно використання у доказуванні результатів негласних слідчих (розшукових) дій. *Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції* / гол. ред. О.Балинська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 5–17.

11. Постанова Верховного Суду від 27.11.2018 р. у справі № 132/2210/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78297626> (дата звернення: 21.12.2024).

12. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01.04.2020 р. у справі № 607/15414/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88602316> (дата звернення: 21.12.2024).

13. Крет Г. Особливості доказування у кримінальному провадженні. Негласні слідчі (розшукові) дії. *Верховний Суд*. 2023. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_neglasni_slid_dii.pdf (дата звернення: 22.12.2024).

14. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29.03.2021 р. у справі № 554/5090/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96074938> (дата звернення: 21.12.2024).

15. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 28.03.2023 р. у справі № 234/22081/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109963751> (дата звернення: 21.12.2024).

16. Гуменюк А. Допустимість результатів негласних слідчих (розшукових) дій при перекваліфікації кримінального правопорушення. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред. С.Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 445–447.